research are revealed. The results of a regimental study are presented, which proved the constructive nature of the proposed methodology. The prospects for work on its further validation are outlined.

Key words: *optimism, pessimism, principle of polarity, human life activity, theoretical model, activity and passivity of life position, exploratory experiment.*

Дата першого надходження статті до видання: 14.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.10.2026

DOI:
УДК 159.923

Євгеній ФІЛОНЕНКО
здобувач ступеня доктора філософії з психології кафедри авіаційної психології та управління людським фактором, Національний університет «Київський авіаційний інститут», м. Київ
ORCID: *https://orcid.org/0009-0007-9947-8272*

Лада ЯКОВИЦЬКА
доктор психологічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри авіаційної психології та управління людським фактором, Національний університет «Київський авіаційний інститут», м. Київ
ORCID: *https://orcid.org/0000-0002-6858-7704*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ПРИЙНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНИХ РІШЕНЬ ІТ-ФАХІВЦЯМИ

Резюме

Статтю присвячено теоретичному аналізу сучасних підходів до дослідження психологічних детермінант прийняття професійних рішень ІТ-фахівцями. Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій, поширенням систем штучного інтелекту, зростанням складності програмних продуктів і необхідністю прийняття відповідальних професійних рішень в умовах невизначеності, інформаційного перевантаження та високої динаміки технологічних змін.

Метою статті *є узагальнення сучасних теоретичних підходів до вивчення психологічних детермінант прийняття професійних рішень ІТ-фахівцями та визначення найбільш значущих індивідуально-психологічних чинників, що впливають на ефективність професійного вибору.*

Методи. *Основу дослідження становить критичний аналіз наукових публікацій, присвячених проблематиці дослідження, із застосуванням методів порівняльного аналізу, систематизації, інтерпретації та теоретичного узагальнення.*

Результати. *У статті проаналізовано нормативний, дескриптивний, натуралістичний та інженерний підходи до дослідження процесу прийняття рішень, розкрито особливості їх застосування до професійної діяльності ІТ-фахівців. Особливу увагу приділено ролі когнітивної рефлексії, раціонально-інтуїтивного стилю мислення, толерантності до невизначеності, саморегуляції поведінки, схильності до ризику, особистісних рис і впевненості у власних можливостях як психологічних чинників професійного прийняття рішень. Показано, що ефективність професійного вибору в ІТ-сфері визначається взаємодією когнітивних, особистісних і регуляторних механізмів, які забезпечують здатність фахівця діяти в умовах невизначеності, оцінювати альтернативи, прогнозувати наслідки власних дій та адаптуватися до динамічних змін професійного середовища.*

Висновки. *Теоретичний аналіз засвідчив міждисциплінарний характер проблеми прийняття професійних рішень ІТ-фахівцями та недостатність окремих підходів для цілісного пояснення психологічних механізмів професійного вибору в умовах динамічного інформаційно-технологічного середовища. Встановлено, що ефективність прийняття професійних рішень визначається комплексною взаємодією когнітивних, особистісних і регуляторних чинників, зокрема когнітивної рефлексії, раціонально-інтуїтивного стилю мислення, толерантності до невизначеності, саморегуляції, схильності до ризику та впевненості у власних можливостях. Перспективним є їх комплексне емпіричне дослідження, що створить підґрунтя для розроблення психодіагностичного інструментарію, програм психологічного супроводу та розвитку професійної компетентності ІТ-фахівців.*

Ключові слова: *прийняття професійних рішень, ІТ-фахівці, психологічні детермінанти, когнітивна рефлексія, саморегуляція, толерантність до невизначеності.*

Вступ. Цифрова трансформація суспільного життя та виробництва, широке впровадження систем штучного інтелекту, розвиток інформаційних технологій істотно підвищують актуальність досліджень професійної діяльності ІТ-фахівців. На відміну від багатьох інших професій, їхня робота відбувається в умовах швидкої зміни технологічних платформ, дефіциту часу, необхідності опрацювання значних обсягів інформації та прийняття відповідальних рішень, наслідки яких можуть впливати як на ефективність окремих проєктів, так і на функціонування організацій загалом. У таких умовах якість професійних рішень ІТ-фахівців стає одним із ключових чинників успішності виробничої діяльності в цілому.

Аналіз сучасних досліджень прийняття рішень свідчить, що їх ефективність визначається не лише рівнем професійної компетентності чи технічної підготовки фахівця, а й комплексом психологічних чинників. Значний внесок у розуміння психологічних механізмів прийняття рішень зробили F. L. Dragomir, D. Kahneman, A. Tversky, H. A. Simon, G. Klein, K. E. Stanovich та інші дослідники, які обґрунтовують ідею, що вибір людини формується під впливом когнітивних процесів, особистісних характеристик, евристик, емоційних реакцій та особливостей взаємодії із професійним середовищем. Водночас більшість існуючих моделей розглядає окремі аспекти процесу прийняття рішень, тоді як професійна діяльність ІТ-фахівців вимагає інтеграції особистісних, когнітивних та регуляторних процесів.

Особливого значення набувають такі психологічні характеристики, як толерантність до невизначеності, саморегуляція поведінки, стиль мислення, схильність до ризику, упевненість у власних можливостях та індивідуальний стиль прийняття рішень. Поєднання цих чинників визначає здатність фахівця адекватно оцінювати ситуацію, аналізувати альтернативи, прогнозувати наслідки власних дій і приймати обґрунтовані професійні рішення в умовах динамічного технологічного середовища.

Попри значну кількість досліджень в психології прийняття рішень, проблема комплексного аналізу психологічних детермінант професійного вибору ІТ-фахівців залишається недостатньо розробленою. У сучасній літературі переважають роботи, присвячені окремим особистісним характеристикам або когнітивним процесам, тоді як інтегративні моделі, що поєднують індивідуально-психологічні, когнітивні та регуляторні чинники прийняття професійних рішень саме в ІТ-сфері, представлені недостатньо.

Метою статті є теоретичне обґрунтування психологічних детермінант прийняття професійних рішень ІТ-фахівцями та побудова інтегративної моделі взаємозв'язку особистісних, когнітивних та регуляторних чинників, що визначають ефективність прийняття професійних рішень в умовах невизначеності.

Методи дослідження. Основу дослідження становить критичний аналіз наукових публікацій, присвячених проблематиці дослідження, із застосуванням методів порівняльного аналізу, систематизації, інтерпретації та теоретичного узагальнення.

Результати. Проблема прийняття рішень належить до фундаментальних напрямів психологічної науки, оскільки будь-яка професійна діяльність передбачає необхідність вибору оптимального способу дій в умовах різного рівня визначеності, ризику та відповідальності. Особливої актуальності вибір оптимального способу дій набуває у високотехнологічних сферах діяльності, де ефективність професійних рішень визначає не лише успішність виконання окремих виробничих завдань, а й надійність складних інформаційних систем, безпеку користувачів та конкурентоспроможність організацій.

У сучасній науці сформувалося декілька концептуальних підходів до дослідження процесу прийняття рішень, які відрізняються як розумінням природи вибору, так і уявленнями про психологічні механізми, що лежать в його основі. Найбільш поширеними є нормативний (прескриптивний), дескриптивний, натуралістичний, динамічний та інженерний підходи. Кожен із них пояснює окремі аспекти процесу прийняття рішень і водночас має певні методологічні обмеження.

Представники нормативного підходу розглядають процес прийняття рішень як раціональний вибір між кількома альтернативами, що здійснюється на основі логічного аналізу, оцінювання ймовірностей та очікуваної корисності. Основною метою таких моделей є визначення оптимального рішення, яке забезпечує максимальний очікуваний результат за наявних умов. Разом із тим сучасні дослідники наголошують, що класичні прескриптивні моделі описують швидше те, як людина

повинна приймати рішення, ніж те, як вона реально їх приймає. Їх практичне застосування обмежується необхідністю точного визначення ймовірностей, функцій корисності та інших параметрів, які у реальній професійній діяльності часто залишаються невідомими або швидко змінюються. Крім того, нормативні моделі майже не враховують індивідуально-психологічні особливості особи, її когнітивні можливості, емоційні стани та вплив професійного середовища на процес прийняття рішень. Саме тому вони не дозволяють повною мірою пояснити поведінку людини у складних, динамічних і невизначених умовах професійної діяльності (Fox et al., 2013).

Перехід від нормативних до дескриптивних моделей став одним із найважливіших етапів розвитку психології прийняття рішень. На відміну від математичних моделей, дескриптивний підхід орієнтований не на визначення оптимального рішення, а на пояснення того, як людина фактично здійснює вибір у реальних умовах професійної діяльності. Важливим кроком у розвитку цього напряму стала концепція обмеженої раціональності Герберта Саймона, відповідно до якої можливості людини щодо опрацювання інформації є обмеженими, тому під час прийняття рішень вона рідко прагне досягти абсолютної оптимальності. Натомість людина обирає альтернативу, яка є достатньо прийнятною за конкретних умов і відповідає її поточним ресурсам, знанням та часовим обмеженням.

Значний внесок у розвиток дескриптивного підходу зробили також G. Gigerenzer (2021) та P. Todd, H. Brighton (2015), які обґрунтували концепцію екологічної раціональності. На їхню думку, використання простих евристик не є свідченням недосконалості людського мислення, а виступає адаптивним механізмом, що забезпечує ефективне прийняття рішень у складних та мінливих умовах.

Обмеженість традиційних нормативних моделей у поясненні реальних механізмів професійного прийняття рішень зумовила появу наприкінці XX століття нового напряму досліджень – натуралістичного прийняття рішень (*Naturalistic Decision Making, NDM*). На відміну від класичних теорій, які переважно аналізували вибір між заданими альтернативами в лабораторних умовах, натуралістичний підхід орієнтований на вивчення процесу прийняття рішень у природному професійному середовищі, де фахівці працюють за умов невизначеності, часових обмежень, неповної інформації, високої відповідальності та динамічної зміни ситуації. У зв’язку із цим центральним об’єктом дослідження стають не пересічні учасники експериментів, а експерти, які мають значний професійний досвід та здатні ефективно діяти в складних виробничих умовах.

У межах цього підходу експертність розглядається не лише як сукупність спеціальних знань та навичок окремого фахівця, а й як характеристика ефективної командної взаємодії. Одним із засновників натуралістичного підходу є G. Klein (2008), який запропонував відмовитися від традиційного розуміння прийняття рішень як вибору між заздалегідь визначеними альтернативами. На його думку, професійна діяльність насамперед передбачає підтримання ситуаційної обізнаності, інтерпретацію подій, визначення цілей, прогнозування розвитку ситуації та побудову планів подальших дій. Таким чином, прийняття рішення є складовою ширшого процесу осмислення професійної ситуації, а не ізольованим актом вибору.

Водночас аналіз сучасних досліджень свідчить, що навіть натуралістичний підхід не повністю пояснює специфіку професійних рішень у високотехнологічних галузях. У більшості моделей процес прийняття рішень усе ще розглядається як вибір між кількома альтернативами, тоді як у реальній професійній діяльності сам вибір є лише одним із етапів складнішого процесу. Перед ухваленням рішення необхідно своєчасно розпізнати проблему, визначити необхідність втручання, сформувати можливі альтернативи, встановити критерії оцінювання, узгодити суперечливі вимоги та передбачити потенційні наслідки. Такий підхід покладено в основу динамічних моделей прийняття рішень (Dynamic Decision Making, DDM).

Одним із перших дослідників динамічного прийняття рішень був W. Edwards (1962), який визначив його як процес, що характеризується чотирма взаємопов'язаними особливостями: необхідністю прийняття серії взаємозалежних рішень; залежністю кожного нового рішення від попередніх; постійною зміною проблемної ситуації під впливом зовнішнього середовища або дій самого суб'єкта; необхідністю прийняття рішень у режимі реального часу. На відміну від статичних моделей, DDM розглядає процес прийняття рішень як безперервний цикл оцінювання, прогнозування, корекції та адаптації поведінки.

Розвиток ІТ-галузі зумовив також формування інженерного підходу, у межах якого основна увага приділяється математичному моделюванню, алгоритмізації та оптимізації процесу прийняття рішень. Інженерний підхід передбачає формалізацію проблемної ситуації шляхом побудови математичних моделей, визначення критеріїв оптимальності та застосування алгоритмів оцінювання альтернатив (Howard, 2007; Keeney & Raiffa, 1993).

Особливе місце у розвитку інженерної теорії прийняття рішень належить R. Howard (2007), який наголошував, що класична теорія рішень тривалий час залишалася орієнтованою переважно на аналіз відносно простих ситуацій вибору і не відповідала складності сучасних управлінських та корпоративних рішень. На його думку, розвиток комп'ютерних технологій започаткував новий етап становлення аналізу рішень, який поєднав системне моделювання складних динамічних процесів із методами оцінювання невизначеності. Зазначена інтеграція дала можливість одночасно враховувати складність середовища, його динаміку та необхідність прийняття рішень за умов неповної інформації.

На сьогодні більшість досліджень прийняття рішень в ІТ-галузі зосереджені на аналізі впливу демографічних характеристик (віку, статі, раси) на особливості командної взаємодії та вироблення спільних рішень під час реалізації проєктів (Schafer et al., 2006). Водночас поступово формується новий напрям досліджень, у межах якого увага зміщується від зовнішніх характеристик фахівців до вивчення індивідуально-психологічних чинників, що визначають ефективність професійного прийняття рішень. Зокрема, результати досліджень авторського колективу під керівництвом L. Alison свідчать про необхідність урахування індивідуальних відмінностей у психологічних характеристиках особистості, пов'язаних із процесом прийняття рішень (Alison et al., 2018; Kim et al., 2020). Сучасні емпіричні дослідження показують, що індивідуальні відмінності у прийнятті рішень пов'язані також із рівнем когнітивної рефлексії (Frederick, 2005), емоційною стабільністю (Miu et al., 2008) та здатністю до саморегуляції (Byrnes, 2005; Vohs et al., 2008; Halama, 2017).

Дискусія. Отримані результати дають підстави стверджувати, що жоден із розглянутих підходів не забезпечує повного пояснення психологічних механізмів професійного прийняття рішень ІТ-фахівцями. Нормативний підхід забезпечує формальну модель оптимального вибору, однак недостатньо враховує реальні когнітивні та особистісні обмеження суб'єкта. Дескриптивний підхід розкриває механізми фактичної поведінки та значення евристичних стратегій, натуралістичний – роль досвіду й ситуаційної обізнаності, динамічний – безперервність процесу оцінювання та адаптації, а інженерний – можливості формалізації та технологічної підтримки прийняття рішень.

Наші пілотні дослідження доводять, що евристики виступають важливим інструментом адаптації до складних умов сучасного світу, однак їх ефективність залежить від критичного осмислення умов застосування (Філоненко, 2026, с. 127-128). Для ІТ-фахівців це особливо важливо, оскільки професійні рішення нерідко приймаються в умовах дефіциту часу, неповної інформації та швидких технологічних змін.

На нашу думку, саме положення натуралістичного та динамічного підходів найбільш повно відповідають специфіці професійної діяльності ІТ-фахівців. Розроблення програмного забезпечення, управління ІТ-проєктами та командна взаємодія відбуваються в умовах постійної зміни технологій, вимог замовників, високої когнітивної складності та необхідності колективного вироблення рішень.

Водночас для пояснення професійного вибору ІТ-фахівців недостатньо враховувати лише ситуаційні характеристики діяльності. Важливого значення набувають індивідуально-психологічні механізми, які забезпечують здатність людини ефективно діяти за умов високого навантаження, невизначеності, дефіциту часу та необхідності вибору між кількома недосконалими альтернативами. Ці механізми визначають спроможність особистості зберігати послідовність дій, оцінювати ризики та дотримуватися обраної стратегії в динамічному професійному середовищі.

Особливе місце серед таких характеристик посідає саморегуляція, яка забезпечує цілеспрямовану організацію діяльності, контроль за досягненням мети та своєчасну корекцію поведінки відповідно до змін професійної ситуації. «Пильність як найбільш адаптивна стратегія прийняття рішень пов'язана з вищим рівнем емоційної регуляції, саморегуляції, чіткості усвідомлення цілей та використання конструктивних стратегій опрацювання ситуації» (Яковицька, Філоненко, 2026, с. 2385).

Емпіричні результати R. Halama (2017) підтверджують, що високий рівень саморегуляції є важливим предиктором ефективного прийняття рішень у професійній діяльності. Розвинені механізми саморегуляції пов'язані зі зростанням пильності під час оцінювання альтернатив та зниженням імовірності використання дезадаптивних стратегій, таких як прокрастинація, уникнення відповідальності або перекладання прийняття рішення на інших осіб. Водночас підвищення пильності за умов можливих негативних наслідків неправильного рішення свідчить про взаємодію особистісних і ситуаційних чинників у процесі професійного прийняття рішень.

Практичне значення індивідуально-психологічних детермінант особливо чітко проявляється у професійній діяльності ІТ-фахівців, де прийняття рішень відбувається в умовах високої невизначеності, швидкої зміни вимог, дефіциту часу та значної відповідальності за наслідки професійного вибору. За таких умов вирішального значення набувають не лише якість доступної

інформації чи організація інформаційних потоків, а й психологічні ресурси особистості – когнітивна гнучкість, толерантність до невизначеності, саморегуляція, здатність оцінювати ризики та контролювати власні емоційні реакції.

Ці висновки узгоджуються з результатами дослідження І. Шафоренко, які засвідчили, що під час прийняття екстрених управлінських рішень у сфері ІТ респонденти насамперед покладаються на власну відповідальність, а не на колективну думку (Шафоренко, 2025, с. 64). Така тенденція свідчить про високий рівень особистісної автономії, внутрішнього локусу контролю та готовності брати відповідальність за наслідки професійного вибору. Водночас визначальними критеріями прийняття рішень виступають оцінка потенційних ризиків і достовірність інформації, що підтверджує взаємодію когнітивних та особистісних детермінант у процесі професійного прийняття рішень ІТ-фахівцями.

Отже, перспективним напрямом подальшого дослідження є формування інтегративної моделі професійного прийняття рішень ІТ-фахівців, яка поєднуватиме когнітивні, особистісні, регуляторні та ситуаційні детермінанти. Спираючись на динамічні та консенсусно орієнтовані моделі прийняття рішень, запропоновані M. Nelson та співавторами (2006), доцільно визначити, наскільки класичні теорії організаційного прийняття рішень здатні пояснити психологічні механізми професійного вибору ІТ-фахівців та чи потребує сучасна ІТ-галузь формування нової інтегративної моделі.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз сучасних психологічних досліджень засвідчив, що проблема прийняття професійних рішень ІТ-фахівцями має міждисциплінарний характер і розглядається в межах нормативного, дескриптивного, натуралістичного та інженерного підходів. Кожен із них пояснює окремі аспекти процесу прийняття рішень, однак жоден не забезпечує цілісного розуміння психологічних механізмів професійного вибору в умовах динамічного інформаційно-технологічного середовища.

Встановлено, що сучасні дослідження характеризуються поступовим переходом від аналізу зовнішніх чинників професійної діяльності та соціально-демографічних характеристик фахівців до вивчення індивідуально-психологічних детермінант прийняття професійних рішень. Особливого значення набуває дослідження психологічних механізмів, які забезпечують ефективне функціонування особистості за умов невизначеності, інформаційного перевантаження, дефіциту часу та високої відповідальності за наслідки професійного вибору.

Аналіз наукових джерел свідчить, що ефективність професійного прийняття рішень визначається комплексною взаємодією когнітивних, особистісних та регуляторних чинників. До найбільш значущих психологічних детермінант належать когнітивна рефлексія, раціонально-інтуїтивний стиль мислення, толерантність до невизначеності, саморегуляція поведінки, схильність до ризику, особистісні риси та впевненість у власних можливостях. Кожна з цих характеристик робить самостійний внесок у процес оцінювання альтернатив, прогнозування наслідків та реалізації професійного вибору.

Узагальнення сучасних наукових підходів дає підстави стверджувати, що перспективним напрямом подальших досліджень є комплексне емпіричне вивчення взаємозв'язків між когнітивними, особистісними та регуляторними характеристиками особистості, які опосередковують процес прийняття професійних рішень ІТ-фахівцями. Такий підхід дозволить не лише поглибити теоретичні уявлення про психологічні механізми професійного вибору, а й створити науково обґрунтоване підґрунтя для розроблення психодіагностичного інструментарію, програм психологічного супроводу та розвитку професійної компетентності фахівців ІТ-галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Філоненко, Є. (2026). *Евристичні методи у психології прийняття рішень в умовах невизначеності*. Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. С. Яковицької, Л. В. Помиткіної, А. П. Ковальової. Національний університет «Київський авіаційний інститут». Київ: КАІ, С. 122–128.

Шафоренко, І. (2025). Комплексна система оцінювання механізмів прийняття екстрених управлінських рішень в галузі ІТ в умовах невизначеності. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 344*(4), 540–546. https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-76.

Яковицька, Л. С., Філоненко, Є. А. (2026). Стратегії прийняття рішень у контексті індивідуально-психологічних та емоційно-регуляторних особливостей особистості. *Наукові перспективи, 1*(67), 2377–2387. https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-1(67)-2377-2387.

Alison, L., Palasinski, M., Waring, S., Humphrey, A., Humann, M., Shortland, N., et al. (2018). Between a rock and a hard place of geopolitically sensitive threats-critical incidents and decision inertia. *Behav. Sci. Terror. Polit. Aggress*, 10, 207–224. https://doi.org/10.1080/19434472.2017.1373690.

Byrnes, J. P. (2005). The development of self-regulated decision making. In J. E. Jacobs & P. A. Klaczynski (Eds.). *The development of judgment and decision making in children and adolescents* (pp. 5–38). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Edwards, W. (1962). Dynamic Decision Theory and Probabilistic Information Processings1. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, *4*(2), 59–74.

Fox, J. & Cooper, R. & Glasspool, D. (2013). A Canonical Theory of Dynamic Decision-Making. *Frontiers in psychology*, 4, 150. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00150.

Frederick, S. (2005). Cognitive Reflection and Decision Making. *Journal of Economic Perspectives*, 19 (4), 25–42**.** https://doi.org/10.1257/089533005775196732.

Gigerenzer, G. (2021). Axiomatic rationality and ecological rationality. *Synthese*, 198. https://doi.org/10.1007/s11229-019-02296-5.

Halama, P. (2017). Self-Regulation Capacity and Decision Making of Slovak Managers in Routine Situations and in Situations with Possible Negative Outcomes. *Studia Psychologica*, 59, 156–168. https://doi.org/10.21909/sp.2017.02.737.

Howard, R. A. (2007). *The Foundations of Decision Analysis Revisited*. In W. Edwards, R. F. Miles Jr., & D. von Winterfeldt (Eds.), Advances in Decision Analysis: From Foundations to Applications. New York, NH: Cambridge University Press. http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511611308.004

Keeney, R.L., Raiffa, H. (1993). *Decisions with Multiple Objectives: Preferences and Value Trade-Offs*. Cambridge University Press.

Kim, S., Alison, L., and Christiansen, P. (2020). The impact of individual differences on investigative hypothesis generation under time pressure. *Int. J. Police Sci. Manag*., 22, 2. https://doi.org/10.1177/1461355720905716.

Klein, G. (2008). Naturalistic decision making. *J. Hum. Fact. Ergon. Soc*. 50, 456–460.

Nelson, M., Sen, R., & Subramaniam, C. (2006). Understanding open source software: A research classification framework. *Communications of the Association for Information Systems*, 17, 266–287.

Schäfer C, Putnik K, Dietl B, Leiberich P, Loew TH, Kölbl O. (2006). Medical decision-making of the patient in the context of the family: results of a survey. *Support Care Cancer*, 14(9), 952–959. https://doi.org/10.1007/s00520-006-0025-x.

Todd, P. & Brighton, H. (2015). Building the Theory of Ecological Rationality. *Minds and Machines*, 26. https://doi.org/10.1007/s11023-015-9371-0.

Vohs, K.D., Baumeister, R.F., Schmeichel, B.J., Twenge, J.M., Nelson, N.M., Tice, D.M. (2008). Making choices impairs subsequent self-control: a limited-resource account of decision making, self-regulation, and active initiative. *J Pers Soc Psychol*., 94(5), 883–898. https://doi.org/10.1037/0022-3514.94.5.883.

REFERENCES

Filonenko, Ye. (2026). *Evrystychni metody u psykholohii pryiniattia rishen v umovakh nevyznachenosti [Heuristic Approaches to Decision-Making in the Psychology of Uncertainty]*. Aviatsiina ta ekstremalna psykholohiia u konteksti tekhnolohichnykh dosiahnen: zbirnyk naukovykh prats / za zah. red. L. S. Yakovytskoi, L. V. Pomytkinoi, A. P. Kovalovoi. Natsionalnyi universytet «Kyivskyi aviatsiinyi instytut». K.: KAI, S. 122–128 [in Ukrainian].

Shaforenko, I. (2025). Kompleksna systema otsiniuvannia mekhanizmiv pryiniattia ekstrenykh upravlinskykh rishen v haluzi it v umovakh nevyznachenosti [Comprehensive system for evaluating mechanisms for making emergency management decisions in the IT industry in conditions of uncertainty]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 344(4), 540–546. https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-76 [in Ukrainian].

Yakovytska, L. S., Filonenko, Ye. A. (2026). Stratehii pryiniattia rishen u konteksti indyvidualno-psykholohichnykh ta emotsiino-rehuliatornykh osoblyvostei osobystosti [Decision-making strategies in the context of individual psychological and emotional regulation characteristics of personality]. *Naukovi perspektyvy*, 1(67), 2377–2387. https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-1(67)-2377-2387 [in Ukrainian].

Alison, L., Palasinski, M., Waring, S., Humphrey, A., Humann, M., Shortland, N., et al. (2018). Between a rock and a hard place of geopolitically sensitive threats-critical incidents and decision inertia.

Behav. Sci. Terror. Polit. Aggress, 10, 207–224. https://doi.org/10.1080/19434472.2017.1373690 [in English].

Byrnes, J. P. (2005). The development of self-regulated decision making. In J. E. Jacobs & P. A. Klaczynski (Eds.). *The development of judgment and decision making in children and adolescents* (pp. 5–38). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates [in English].

Edwards, W. (1962). Dynamic Decision Theory and Probabilistic Information Processings1. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, *4*(2), 59–74 [in English].

Fox, J. & Cooper, R. & Glasspool, D. (2013). A Canonical Theory of Dynamic Decision-Making. *Frontiers in psychology*, 4, 150. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00150 [in English].

Frederick, S. (2005). Cognitive Reflection and Decision Making. *Journal of Economic Perspectives*, *19* (4), 25–42. https://doi.org/10.1257/089533005775196732 [in English].

Gigerenzer, G. (2021). Axiomatic rationality and ecological rationality. *Synthese*, 198. https://doi.org/10.1007/s11229-019-02296-5 [in English].

Halama, P. (2017). Self-Regulation Capacity and Decision Making of Slovak Managers in Routine Situations and in Situations with Possible Negative Outcomes. *Studia Psychologica*, 59, 156–168. https://doi.org/10.21909/sp.2017.02.737 [in English].

Howard, R. A. (2007). *The Foundations of Decision Analysis Revisited*. In W. Edwards, R. F. Miles Jr., & D. von Winterfeldt (Eds.), Advances in Decision Analysis: From Foundations to Applications. New York, NH: Cambridge University Press. http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511611308.004 [in English].

Keeney, R.L., Raiffa, H. (1993). *Decisions with Multiple Objectives: Preferences and Value Trade-Offs*. Cambridge University Press [in English].

Kim, S., Alison, L., and Christiansen, P. (2020). The impact of individual differences on investigative hypothesis generation under time pressure. *Int. J. Police Sci. Manag*., 22, 2. https://doi.org/1461355720905716 [in English].

Klein, G. (2008). Naturalistic decision making. *J. Hum. Fact. Ergon. Soc*. 50, 456–460 [in English].

Nelson, M., Sen, R., & Subramaniam, C. (2006). Understanding open source software: A research classification framework. *Communications of the Association for Information Systems*, 17, 266–287 [in English].

Schäfer C, Putnik K, Dietl B, Leiberich P, Loew TH, Kölbl O. (2006). Medical decision-making of the patient in the context of the family: results of a survey. *Support Care Cancer*. 14(9), 952–959. https://doi.org/10.1007/s00520-006-0025-x [in English].

Todd, P. & Brighton, H. (2015). Building the Theory of Ecological Rationality. *Minds and Machines*. 26. https://doi.org/10.1007/s11023-015-9371-0 [in English].

Vohs, K.D., Baumeister, R.F., Schmeichel, B.J., Twenge, J.M., Nelson, N.M., Tice, D.M. (2008). Making choices impairs subsequent self-control: a limited-resource account of decision making, self-regulation, and active initiative. *J Pers Soc Psychol*. 94(5), 883–898. https://doi.org/10.1037/0022-3514.94.5.883 [in English].

Yevhenii FILONENKO
PhD student in Psychology at the Department of Aviation Psychology and Human Factors Management, National University "Kyiv Aviation Institute", Kyiv
ORCID: *https://orcid.org/0009-0007-9947-8272*

Lada YAKOVYTSKA
Doctor of Psychological Sciences, Professor, Acting Head of the Department of Aviation Psychology and Human Factors Management, National University "Kyiv Aviation Institute", Kyiv
ORCID: *https://orcid.org/0000-0002-6858-7704*

THEORETICAL APPROACHES TO THE STUDY OF THE PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF PROFESSIONAL DECISION-MAKING BY IT-SPECIALISTS

Abstract

The article is devoted to a theoretical analysis of contemporary approaches to studying the psychological determinants of professional decision-making among IT specialists. The relevance of the study is determined by the rapid development of digital technologies, the widespread adoption of artificial intelligence systems, the increasing complexity of software products, and the need to make responsible

professional decisions under conditions of uncertainty, information overload, and highly dynamic technological change.

***The aim of the article** is to generalize contemporary theoretical approaches to studying the psychological determinants of professional decision-making among IT specialists and to identify the most significant individual psychological factors influencing the effectiveness of professional decision-making.*

***Methods.** The study is based on a critical analysis of scientific publications addressing the research problem, using comparative analysis, systematization, interpretation, and theoretical generalization.*

***Results.** The article analyzes normative, descriptive, naturalistic, and engineering approaches to the study of decision-making processes and examines the specific features of their application to the professional activities of IT specialists. Particular attention is paid to the role of cognitive reflection, rational-intuitive thinking style, tolerance for uncertainty, behavioral self-regulation, risk propensity, personality traits, and self-confidence as psychological factors in professional decision-making. It is demonstrated that the effectiveness of professional decision-making in the IT sector is determined by the interaction of cognitive, personal, and regulatory mechanisms that enable specialists to act under conditions of uncertainty, evaluate alternatives, anticipate the consequences of their actions, and adapt to dynamic changes in the professional environment.*

***Conclusions.** The theoretical analysis demonstrated the interdisciplinary nature of professional decision-making among IT specialists and the insufficiency of individual approaches for a comprehensive explanation of the psychological mechanisms underlying professional decision-making in a dynamic information technology environment. The effectiveness of professional decision-making was found to be determined by the complex interaction of cognitive, personal, and regulatory factors, including cognitive reflection, rational-intuitive thinking style, tolerance for uncertainty, self-regulation, risk propensity, and self-confidence. A comprehensive empirical investigation of these factors is a promising direction for developing psychodiagnostic tools, psychological support programs, and approaches to enhancing the professional competence of IT specialists.*

***Keywords:** professional decision-making, IT-specialists, psychological determinants, cognitive reflection, self-regulation, tolerance for uncertainty.*

Дата першого надходження статті до видання: 16.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.10.2026

DOI:
УДК 159.944.4:61-057.875

Леся ХОМЕНКО-СЕМЕНОВА
кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана по роботі зі студентами факультету наук про здоров'я, Національний університет «Київський авіаційний інститут», м. Київ
***ORCID:** https://orcid.org/0000-0001-9164-3156*

Софія СЕМЕНОВА
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ
***ORCID:** https://orcid.org/0009-0006-5070-338X*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

Резюме

У сучасних умовах євроінтеграційних процесів та демократизації суспільного життя вища школа в Україні зазнає якісних трансформацій, спрямованих на утвердження принципу рівних можливостей для кожного громадянина. Перехід до інклюзивної освіти у закладах вищої освіти (ЗВО) виходить за межі суто архітектурної або технічної адаптації простору; він вимагає фундаментальної перебудови суспільної свідомості, подолання укорінених стереотипів, стигматизації та архітектури бар'єрів у міжособистісній комунікації. Психологічне сприйняття інклюзивного середовища студентською молоддю виступає ключовим індикатором готовності майбутньої інтелігенції до побудови інклюзивного, безбар'єрного та толерантного суспільства.